

«ΕΦΙΠΠΟΣ ΧΩΡΕΙ ΓΕΝΝΑΙΕ ΣΤΡΑΤΗΓΕ
ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ
ΠΩΣ ΟΙ ΔΟΥΛΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ»

*Αναγράφεται στη βάση του Ανδριάντα του Θ. Κολοκοτρώνη.
Το άγαλμα αυτό ευρίσκεται στην οδό Σταδίου
και είναι έργο του Λ. Σώχου*

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο Λόγος του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στην Πνύκα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στους Εφήβους Βουλευτές μας, αλλά και στους μαθητές που επισκέπτονται τη Βουλή προσφέρουμε το κείμενο που ακολουθεί, τον Λόγο του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στην Πνύκα (τον Νοέμβριο του 1838), ως πολύτιμη εθνική παρακαταθήκη στους νέους της πατρίδας μας.

Το πρώτο δίδαγμα του μεγάλου αγωνιστή στους νέους, μέσα από την πικρή εμπειρία τού Αγώνα, είναι ν' αποφεύγουμε τη **δικόνοια** που δίχασε τον τόπο και έβλαψε την Επανάσταση: *«εξ αιτίας της δικονοίας, μάς έπεσε η Τουρκιά επάνω μας και κοντέψαμε να χαθούμε και εις τους στερνούς επτά χρόνους δεν κατορθώσαμε μεγάλα πράγματα».*

Η δεύτερη πνευματική παρακαταθήκη του Γέρου του Μοριά είναι η διαφύλαξη της **Ορθόδοξης Πίστης** μας: *«Πρέπει να φυλάξετε την πίστη σας και να την στερεώσετε, διότι όταν επιάσαμε τα άρματα, είπαμε πρώτα “υπέρ Πίστεως” και έπειτα “υπέρ Πατρίδος”».*

Τέλος, η τρίτη προτροπή του στρατηγού Κολοκοτρώνη, το «χρυσό παράγγελμα» στους νέους του σοφού-“αγράμματος”, κατά την ταπεινόφρονα ομολογία του, είναι η απόκτηση **παιδείας**, η μόρφωση: *«Να σκλαβωθήτε εις τα γράμματά σας», τους παραγγέλλει. Και το σπουδαιότερο: «Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μη γίνει σκεπάρνι μόνο διά το άτομό σας, αλλά να κοιτάζει το καλό της Κοινότητος, και μέσα εις το καλό αυτό ευρίσκεται και το δικό σας».*

Δεν έχω τίποτε να προσθέσω στις διαχρονικές παρακαταθήκες του μεγάλου Αγωνιστή της Ελληνικής Επανάστασης. Σας δίδουμε την Ομιλία του και σας προτρέπουμε να τη διαβάσετε. Θα μάθετε και θα καταλάβετε μόνοι σας πολλά.

Οκτώβριος 2008

Δημήτριος Γ. Σιούφας

*Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων,
Πρόεδρος του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων
για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία*

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Το κείμενο της ιστορικής Ομιλίας στην Πνύκα του Γέρου του Μοριά είναι πηγή σκέψεων και διδαγμάτων. Τα αναλύει εύστοχα στον Πρόλογό του ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων, ο οποίος είχε και την ιδέα να δοθεί αυτή η Ομιλία στους Έφηβους Βουλευτές και τους μαθητές που επισκέπτονται τη Βουλή.

Επειδή συμβαίνει να εξαίρω σε κείμενά μου τη συμβολή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού στην πνευματική αφύπνιση του Γένους μέσω του κινήματος Παιδείας που σημειώθηκε προεπαναστατικά από τον Αδαμάντιο Κοραή και τους άλλους Διδασκάλους του Γένους, τα λόγια του Κολοκοτρώνη που ακολουθούν αποτελούν την πλέον αυθεντική μαρτυρία γι' αυτό το υψίστης πνευματικής σημασίας γεγονός: *«Εις αυτήν την δυστυχιωμένη κατάσταση μερικοί από τους φυγάδες γραμματισμένους εμετάφραζαν και έστελναν εις την Ελλάδα βιβλία· και εις αυτούς πρέπει να χρωστούμε ευγνωμοσύνη, διότι ευθύς οπού κανένας άνθρωπος από το λαό δεν εμάνθανεν τα κοινά γράμματα, εδιάβαζεν αυτά τα βιβλία και έβλεπε ποιους είχαμε προγόνους, τι έκαμεν ο Θεμιστοκλής, ο Αριστειδης και άλλοι πολλοί παλαιοί μας και εβλέπαμε και εις ποίαν κατάστασιν ευρισκόμεθα τότε. Όθεν μάς ήλθεν εις τον νου να τους μιμηθούμε και να γίνομε ευτυχέστεροι. Και έτσι έγινεν και προχώρησε η Εταιρεία».*

Για μια ακόμη φορά, από το στόμα του αγράμματο πρωταγωνιστή της Επανάστασης, ακούγεται η παραίνεση στους νέους για Παιδεία: *«Να δοθήτε εις τας σπουδάς σας»* και *«Να σκλαβωθήτε εις τα γράμματά σας».*

Ποιος πρέπει να είναι ο ρόλος των νέων προσδιορίζεται με τα τελευταία λόγια της Ομιλίας του αγωνιστή: *«Εις εσάς μένει να ισάσετε και να στολίσετε τον τόπο, οπού ημείς ελευθερώσαμε· και για να γίνει τούτο, πρέπει να έχετε ως θεμέλια της πολιτείας την ομόνοια, την θρησκεία [...] και την φρόνιμον ελευθερία».*

Οκτώβριος 2008

Καθηγητής Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Πρόεδρος του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού,
Πρόεδρος της Επιτροπής του προγράμματος της Βουλής των Εφίβων

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΝΑ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

(13 Νοεμβρίου 1838)

«Πανταχοῦ ἐξεφράζετο ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος, καὶ ὁ πόθος πρὸς τὸ Σύνταγμα ὀσημέραι ἐγένετο ζωηρότερος. Δὲν ἦτο πλέον ἡ νέα γενεά, οἱ σπουδασταὶ τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πρωτεύουσας, οἱ συνεχῶς ἐπιδεικνύοντες τὰ τοιαῦτα εὐγενῆ αἰσθήματα, ἦσαν καὶ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ καὶ προὔχοντες πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, καὶ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς. Ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, ὁ οὕτω πολὺ περιποιοῦμενος παρὰ τοῦ Μονάρχου Ὁθωνος, ἐλθὼν μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ ἀκροασθεὶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γυμνασιάρχου Γενναδίου, ἀναπτύσσοντας τεμάχιόν τι δημηγορίας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, ἐπὶ τοσοῦτον ἐνθουσιάσθη ὅπως καὶ οὗτος ὀμιλήσῃ εἰς τὴν νέαν γενεὰν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε παρεκάλεσε τὸν Γυμνασιάρχην νὰ συναθροίσῃ τοὺς μαθητὰς πάντας ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν Πνύκα, ἵνα ἐκφωνήσῃ καὶ ὁ μακάριος Γέρον Κολοκοτρώνης λόγον πρὸς τὴν νεολαίαν. Ὁ ἐνθους ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ ἀείμνηστος Γεννάδιος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος καὶ τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς τῶν Ταξιαρχῶν, εἰδοποιήθησαν πάντες οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸ κατάστημα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι θέλει τοῖς δειχθῆ τι περιέργων.

» Ἡ ἀναπτυχθεῖσα περιέργεια τὴν ἐποῦσαν ἐφείλκυσε πάντας εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἄλλων περιέργων· ἐπληρώθη τὸ κατάστημα προσώπων, ὅτε πάντες οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι συνῆλθον, καὶ μετ' ὀλίγου ἰδοῦ ἔρχεται καὶ ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης ἐνδε-

δυμένος τὸ ἐρυθροῦν φόρεμά του· τὸ πλῆθος διεχωρίσθη αὐτομάτως καὶ ὁ σεβαστὸς Γέρον διελθὼν ἀνέβη πρὸς τοὺς καθηγητὰς. Μετ' ὀλίγον ὁ Γυμνασιάρχης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ πλῆθος ἐκ τοῦ θαλάμου, εἶπεν· «Ἀκολουθεῖτε, δείξομεν ὑμῖν περιέργον τι». Κατέβησαν τὰς κλίμακας καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔχοντες τὸν Γέροντα ἐξῆλθον διευθυνόμενοι πρὸς τὸν λεγόμενον ναὸν τοῦ Αἰόλου, καὶ ἐκεῖθεν διευθύνθησαν εἰς τὴν Πνύκα πρὸς οὐδένα γνωστοῦ ὄντος ποῦ διευθύνοντο· τὸ ἔκτακτον φαινόμενον τοῦτο ἐφείλκυσε τὸ περιέργων πλῆθος.

» Οὕτως ἀφίχθέντες, εἰς Πνύκα, μετὰ μικρὰν ἀνάπαυαν ἀνίσταται ὁ Γέρον, πατῶν ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πνυκός, καὶ ἤρξατο ἐκφωνῶν λόγον, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νεολαίαν. Ἀφ' οὗ ἐξιστόρησε τὰ τῆς τουρκικῆς δουλείας, τὰς ιδέας καὶ τὰ περὶ αὐτονομίας αἰσθήματα τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξιστόρησε τὰ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ τὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἰσονομίαν καὶ τὰ περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καταστάσεως κ.λπ. Αἴφνης ἀναφαίνεται σμῆνος χωροφυλακῆς, ἔρχεται καὶ διαλύει τὴν συνάθροισιν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διαβληθεὶς τῷ Βασιλεῖ, μικροῦ δέοντος νὰ ὑποστῇ δεινά, ἐὰν ὁ φιλόπατρις Γυμνασιάρχης Γεννάδιος καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ δὲν παρίστανον τῷ Βασιλεῖ τὸ ἀθῶον τῆς πράξεως».

(Βλ. Ἰωάννου Π. Πύρλα, «Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀρμοδίου πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἐποψιν», Ἐν Αθήναις: Τύποις τοῦ Φωτός, 1867, σσ. 31-32)

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΝΑ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

(Απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα)

Διάχυτη ήταν η αποδοκιμασία του συστήματος διακυβέρνησης, και ο πόθος για σύνταγμα γινόταν κάθε μέρα και πιο έντονος. Δεν ήταν μόνο οι νέοι, οι μαθητές του Γυμνασίου και οι φοιτητές του Πανεπιστημίου της πρωτεύουσας, που εξέφραζαν τέτοια διακαή αισθήματα· ήταν και οι δάσκαλοι και οι καθηγητές, οι πολιτικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι, καθώς και οι ιερείς και οι αρχιερείς. Ο Γέροντας Κολοκοτρώνης, τον οποίο ο βασιλιάς Όθωνας εκτιμούσε ιδιαίτερα, μία μέρα επισκέφθηκε το Γυμνάσιο και παρακολούθησε το μάθημα του γυμνασιάρχη Γεννάδιου, ο οποίος ανέλυε ένα απόσπασμα δημηγορίας από την ιστορία του Θουκυδίδη. Τόσο πολύ ενθουσιάστηκε που θέλησε να μιλήσει και ο ίδιος στους νέους για την Πατρίδα. Έτσι, παρακάλεσε το γυμνασιάρχη να συγκεντρώσει όλους τους μαθητές έξω από την πόλη στην Πνύκα, προκειμένου να εκφωνήσει και ο Γέρος Κολοκοτρώνης λόγο προς τους νέους. Ο αείμνηστος Γεννάδιος, γεμάτος από αγνό πατριωτισμό, πραγματοποίησε την επιθυμία του σεβάσμιου Γέροντα και την παραμονή της εορτής των Ταξιαρχών ειδοποίησε όλους τους μαθητές του Γυμνασίου να συγκεντρωθούν στο σχολείο του, επειδή ήθελε να τους δείξει κάτι περίεργο.

Η περιέργεια που προκλήθηκε προσείλκυσε την επομένη στο Γυμνάσιο όλους τους μαθητές, και μαζί τους πλήθος περιέργων. Το σχολείο γέμισε από κόσμο, συγκεντρώθηκαν οι καθηγητές και λίγο μετά έφτασε

και ο Γέρος Κολοκοτρώνης, φορώντας την κόκκινη στολή του. Το πλήθος άνοιξε για να περάσει ο σεβάσμιος Γέρος που ανέβηκε στους καθηγητές. Ύστερα από λίγο, ο γυμνασιάρχης απευθύνθηκε από την αίθουσα στο πλήθος, λέγοντας: «Ακολουθήστε μας για να σας δείξουμε κάτι περίεργο». Κατέβηκαν τις σκάλες και έχοντας στη μέση το Γέρο βγήκαν με κατεύθυνση προς το λεγόμενο ναό του Αιόλου [τους Αέρηδες] και από εκεί προς την Πνύκα, χωρίς κανείς να γνωρίζει που πήγαιναν· το πρωτόγνωρο αυτό θέαμα προσείλκυσε και το πλήθος των περιέργων.

Έφτασαν λοιπόν στην Πνύκα, κι αφού ξαπόστασαν λίγο, σηκώθηκε ο Γέρος, ανέβηκε στο βήμα της Πνύκας και άρχισε να μιλά στη νεολαία. Αναφέρθηκε στη δουλεία των Τούρκων, στις σκέψεις και στον πόθο για αυτονομία των ανδρών της εποχής, εξιστόρησε γεγονότα του ιερού αγώνα και μίλησε για την επιθυμία των Ελλήνων να είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση κ.λπ. Ξαφνικά εμφανίζεται μια ομάδα χωροφυλάκων, πλησιάζει και διαλύει τη συγκέντρωση. Μάλιστα, ο Θ. Κολοκοτρώνης, αφού τον διέβαλαν στο βασιλιά, λίγο έλειψε να μπει σε περιπέτειες. Γλίτωσε όμως από τη δυσμένεια, γιατί ο φιλόπατρις γυμνασιάρχης Γεννάδιος και οι άλλοι καθηγητές απέδειξαν ότι όλα είχαν γίνει με καλή πρόθεση.

Ο ΛΟΓΟΣ

Παιδιά μου!

Εἰς τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπα-
τοῦσαν καὶ ἐδημηγοροῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ
ἄνδρες σοφοί, καὶ ἄνδρες μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συ-
γκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἴχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἰδῶ,
παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι
νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τὸν καιρὸ τοῦ ἀγῶνος καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὕστερα
ἀπ' αὐτὸν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ κάμωμε συμπερα-
σμοὺς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολοντί ὁ Θεὸς μόνος
ἤξεύρει τὰ μέλλοντα. Καὶ διὰ τοὺς παλαιούς Ἕλληνας, ὁποίας γνώ-
σεις εἶχαν καὶ ποία δόξα καὶ τιμὴν ἔχαιραν κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη
τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικούς εἶχαν, διὰ
ταῦτα σας λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καὶ οἱ πεπαιδευμέ-
νοι μας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πὼς ἦταν σοφοί, καὶ
ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ
Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ
ὄνομα τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν, διότι ἐπρο-
σκυνοῦσαν τὲς πέτρες καὶ τὰ ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθε στὸν κόσμον ὁ
Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του, καὶ ἔπαυσαν
νὰ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα. Δὲν ἐπῆρε μαζί του οὔτε σοφοὺς οὔτε προ-
κομμένους, ἀλλ' ἀπλοὺς ἀνθρώπους, χωρικοὺς καὶ ψαράδες, καὶ μὲ
τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὲς γλῶσσες τοῦ κό-
σμου, οἱ ὅποιοι, μολοντί ὅπου καὶ ἂν ἔβρισκαν ἐναντιότητες καὶ οἱ
βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἠμπόρεσε κανένας νὰ
τοὺς κάμη τίποτα. Αὐτοὶ ἐστερέωσαν τὴν πίστιν.

Οί παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας, ἔπασαν εἰς τὴν διχόνοια καὶ ἐτρόγονταν μεταξύ τους, καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ρωμαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Ὑστερα ἦλθαν οἱ Μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι ἠμποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ὁ λαὸς τὴν πίστιν του. Ἐκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἕνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸ σταυρὸ του ἔκαμε. Σὰν εἶδε τοῦτο ὁ σουλτάνος, διόρισε ἕνα βιτσερεῖ [ἀντιβασιλέα], ἕναν πατριάρχη, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ σουλτάνος. Ὑστερον ἔγιναν οἱ κοτζαμπάσηδες [προεστοί] εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρίτη τάξη, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο μέρος τῶν πολιτῶν, μὴν ὑποφέρνοντας τὸν ζυγὸν ἔφευγαν, καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ὁ λαός, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, καὶ αὐτὴ αὔξαινε κάθε ἡμέρα χειρότερα· διότι, ἂν εὐρίσκετο μεταξύ τοῦ λαοῦ κανεὶς μὲ ὀλίγην μάθησιν, τὸν ἐλάμβανε ὁ κληρὸς, ὅστις ἔχαιρε προνόμια, ἢ ἐσύρετο ἀπὸ τὸν ἔμπορο τῆς Εὐρώπης ὡς βοηθός του ἢ ἐγίνετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου καὶ βλέποντας τὰς δόξας καὶ τὰς ἡδονὰς ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἄφηναν τὴν πίστιν τους καὶ ἐγίνοντο Μουσουλμάνοι. Καὶ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγηνε καὶ ἐπτώχαινε.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχημένην κατάστασιν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία, καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνην, διότι εὐθύς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἔβλεπε ποίους εἶχαμε προγόνους, τι ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ μας,

καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸ νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινε καὶ ἐπροόδευσεν ἡ Ἐταιρεία.

Ὅταν ἀποφασίσαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασιν, δὲν ἐσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα οὔτε πὼς δὲν ἔχομε ἄρματα οὔτε ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα», ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ ὁ κληρὸς μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασιν.

Εἰς τὸν πρῶτο χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἕνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀδελφός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐὰν αὐτὴ ἢ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη δυὸ χρόνους, ἠθέλαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἴσως ἐφθάναμε καὶ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἄκουγαν Ἕλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρὰ. Ἐκατὸν Ἕλληνες ἔβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός, καὶ ἕνα καράβι μίαν ἀρμάδα. Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταξεν. Ἦλθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη τὸ κεφάλι. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους. Μὰ τί νὰ κάμωμε; Εἶχαμε καὶ αὐτουμένων τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ διχόνοια, καὶ ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσει χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ἢ νὰ ὑπάγει εἰς τὸν πόλεμον, τοῦτος ἐπρόβαλλε τὸν Γιάννη. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἠθέλε οὔτε νὰ συνδράμει οὔτε νὰ πολεμήσει. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἶχαμε ἕνα ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλὴν. Ἀλλὰ

Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα

Ένας έμπαινε πρόεδρος έξη μήνες, έσηκόνετο ό άλλος και τόν έριχνε, και εκάθετο αυτός άλλους τόσους, και έτσι ό ένας ήθελε τοῦτο, και ό άλλος τó άλλο. Ίσως όλοι ήθέλαμε τó καλό, πλην καθένας κατά την γνώμη του. Όταν προστάζουνε πολλοί, ποτέ τó σπίτι δέν χτίζεται ούτε τελειώνει. Ό ένας λέγει, ότι ή πόρτα πρέπει νά βλέπει εις τó ανατολικό μέρος, ό άλλος εις τó αντικρυνό, και ό άλλος εις τόν Βορέα, σαν νά ήταν τó σπίτι εις τόν άραμπά, και νά γυρίζει, καθώς λέγει ό καθένας. Με τούτο τόν τρόπο δέν κτίζεται ποτέ τó σπίτι, αλλά πρέπει νά είναι ένας άρχιτέκτων, όπου νά προστάζει πώς θά γενεϊ. Παρομοίως και ήμεϊς έχρειαζόμεθα έναν άρχηγό και έναν άρχιτέκτονα, όστις νά προστάζει και οί άλλοι νά υπακούουν και νά ακολουθοῦν. Άλλ' επειδή εϊμεθα εις τέτοια κατάσταση, έξ αιτίας τής διχονοϊας, μās έπεσε ή Τουρκιá επάνω μας και κοντέψαμε νά χαθοῦμε, και εις τούς στερνοῦς επτά χρόνους δέν κατορθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εις αυτή την κατάσταση έρχεται ό βασιλεύς, τὰ πράγματα ήσυχάζουν, και τó εμπόριο και ή γεωργία, και οί τέχνες αρχίζουν νά προοδεύουν, και μάλιστα ή παιδεία. Αυτή ή μάθησις θά μās αυξήσει και θά μās ευτυχήσει. Άλλά διá νά αυξήσομεν, χρειάζεται και ή στερέωσις τής πολιτείας μας, ή όποία γίνεται με την καλλιέργεια και με την υποστήριξη τοῦ Θρόνου. Ό βασιλεύς μας είναι νέος και συμμορφώνεται με τόν τόπο μας· δέν είναι προσωρινός, άλλ' ή βασιλεία του είναι διαδοχική, και θά περάσει εις τὰ παιδιά τών παιδιών του, και με αυτόν κι έσεϊς και τὰ παιδιά σας θά ζήσετε. Πρέπει νά φυλάξετε την πίστη σας, και νά την στερεώσετε, διότι, όταν επάσαμε τὰ άρματα, εϊπαμε πρώτα υπέρ Πίστεως και έπειτα υπέρ Πατρίδος. Όλα τὰ έθνη τοῦ κόσμου έχουν και φυλάττουν μιá Θρησκεία. Και αυτοί, οί Έβραϊοί, οί όποιοι κατατρέχοντο και μισοῦντο και από όλα τὰ έθνη, μένουν σταθεροί εις την πίστη τους.

Νά μην έχετε πολυτέλεια, νά μην πηγαίνετε εις τούς καφενέδες και εις τὰ μπλιάρδα. Νά δοθητε εις τās σπουδās σας, και καλλίτερα νά κοπάσετε όλίγον δύο και τρεις χρόνους, και νά ζήσετε ελεύθεροι εις τó επίλοιπο τής ζωής σας, παρά νά περάσετε τεσσάρους-πέντε χρόνους τη νεότητά σας, και νά μείνετε άγράμματοι. Νά σκλαβωθητε εις τὰ γράμματά σας. Νά ακούετε τās συμβουλās τών διδασκάλων και γεροντοτέρων, και, κατά την παροιμία, «μύρια ήξευρε και χίλια μάθαινε». Η προκοπή σας και ή μάθησή σας νά μην γίνει σκεπάρνι μόνο διá τó άτομό σας, αλλά νά κοιτάζει τó καλό τής Κοινότητος, και μέσα εις τó καλό αυτό εύρίσκεται και τó δικό σας.

Έγώ, παιδιά μου, κατά κακή μου τύχη, έξ αιτίας τών περιστάσεων, έμεινα άγράμματος και διá τοῦτο σās ζητώ συγχώρηση, διότι δέν όμιλώ καθώς οί δάσκαλοί σας. Σās εϊπα όσα ό ίδιος είδα, ήκουσα και έγνωρίσα, διá νά ωφεληθητε από τὰ άπερασμένα και από τὰ κακά άποτελέσματα τής διχονοϊας, την όποϊαν νά αποστρέφεσθε, και νά έχετε όμόνοια. Έμās μη μās τηράτε πλέον. Τó έργο μας και ό καιρός μας επέρασε. Και αι ήμέραι τής γενεās, ή όποία σās άνοιξε τó δρόμο, θέλουν μετ' όλίγον περάσει. Την ήμέρα τής ζωής μας θέλει διαδεχθῆ ή νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθώς την ήμέραν τών Άγίων Άσωμάτων θέλει διαδεχθῆ ή νύκτα και ή αύριανή ήμέρα. Εις έσās μένει νά ισάσετε και νά στολίσετε τόν τόπο, όπου ήμεϊς ελευθερώσαμε· και, διá νά γίνη τοῦτο, πρέπει νά έχετε ως θεμέλια τής πολιτείας την όμόνοια, την θρησκεία, την καλλιέργεια τοῦ θρόνου και την φρόνιμον ελευθερία. Τελειώνω τó λόγο μου. Ζήτω ό βασιλεύς μας Όθων! Ζήτω οί σοφοί διδάσκαλοι! Ζήτω ή Έλληνική Νεολαία!

Η ομιλία του Θ. Κολοκοτρώνη πραγματοποιήθηκε στην Πνύκα στις 7/10/1838 και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «ΑΙΩΝ» στις 13/11/1838.

